

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14740275>

XORIJIY TAJRIBA ASOSIDA MAKTABGACHA TA'LIM BOSHQARUV TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI

O'rinova Feruza O'ljayevna

Qo'qon universiteti, Ta'lim kafedrası dotsenti p.f.n.

Annotatsiya: Mamlakatimizda so'nggi yillar davomida ta'lim tizimini tubdan isloh etish, maktabgacha ta'lim sifatini oshirish hamda uni boshqarishda xorijiy tendensiyalardan foydalanish bo'yicha salmoqli ishlar olib borilmoqda.

Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlarida boshqarishning xorijiy tendensiyalarini amaliyotga tatbiq qilishning didaktik imkoniyatlari, shuningdek, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida boshqarishning xorijiy tendensiyalari xususiyatlari atroflicha yoritilgan.

Tayanch so'zlar: tajriba, boshqaruv, menejment, mentalitet, hudud, korreksiya, tizim, islohot, nodavlat, islohot, xorijiy davlatlar, ilg'or tajribalar, bola, yetuk kadr, istiqbol, inson kapitali, tadqiqotlar, elektron resurslar.

ПУТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ДОШКОЛЬНЫМ ОБРАЗОВАНИЕМ НА ОСНОВЕ ЗАРУБЕЖНОГО ОПЫТА

Аннотация: За последние годы в нашей стране проведена значительная работа по коренному реформированию системы образования, повышению качества дошкольного образования, использованию зарубежных тенденций в его управлении.

В данной статье подробно освещены дидактические возможности реализации зарубежных тенденций управления в дошкольных образовательных организациях, а также особенности зарубежных тенденций управления в дошкольных образовательных организациях.

Ключевые слова: опыт, управление, менеджмент, mentalitet, сфера, коррекция, система, реформа, негосударственная, реформа, зарубежные страны, передовой опыт, ребенок, руководящий состав, перспектива, человеческий капитал, исследования, электронные ресурсы.

WAYS TO IMPROVE THE MANAGEMENT SYSTEM OF PRESCHOOL EDUCATION BASED ON FOREIGN EXPERIENCE

Abstract: *In recent years, significant work has been carried out in our country to fundamentally reform the education system, improve the quality of preschool education, and use foreign trends in its management.*

In this article, the didactic possibilities of implementing foreign trends of management in preschool educational organizations, as well as the features of foreign trends of management in preschool educational organizations are covered in detail.

Key words: *experience, management, management, mentality, area, correction, system, reform, non-state, reform, foreign countries, best practices, child, senior staff, perspective, human capital, research, electronic resources.*

KIRISH

Maktabgacha ta'lim tizimini yaxlit uzluksiz ta'lim tizimining muhim bo'g'ini sifatida yanada takomillashtirish, maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarmog'ini kengaytirish hamda moddiy-texnika bazasini mustahkamlash, ularni malakali pedagog kadrlar bilan ta'minlash, bolalarni har tomonlama intellektual, ma'naviy-estetik va jismoniy rivojlantiruvchi zamonaviy ta'lim dasturlari va texnologiyalarini ta'lim tarbiya jarayoniga joriy etish, ularning maktabga tayyorgarlik darajasini tubdan oshirish maqsadida ko'plab amaliy ishlar qilinmoqda.

Mamlakatimizda so'nggi yillar davomida ta'lim tizimini tubdan isloh etish, maktabgacha ta'lim sifatini oshirish hamda uni boshqarishda horijiy tendensiyalardan foydalanish bo'yicha salmoqli ishlar olib borilmoqda.

Maktabgacha ta'limni boshqarish sohasida xorijiy tajribalar va tendensiyalarni o'rganish va ularni ilmiy tadqiqotlar orqali tahlil qilish, turli davlatlar tomonidan qo'llanilayotgan innovatsion yondoshuvlar va metodlarni aniqlash imkonini berdi. Tadqiqot natijalaridan ma'lum bo'ldiki, horijiy davlatlarda maktabgacha ta'limni boshqarish tizimi turlicha bo'lib, har bir mamlakatda uning o'ziga xos xususiyatlari va yondoshuvlari mavjud.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Mamlakatimizda menejment fanining rivojlanishiga salmoqli hissa qo‘shgan olimlardan M.Sharifxo‘jayev, Yo.Abdullayevlar boshqaruv - bu o‘ziga xos yuksak san’at va mahoratni talab qiluvchi tanlov, shu tanlov asosida qaror qabul qilish va uning bajarilishini nazorat qilishdir, deb ta’kidlab, quyidagicha ta’rif beradi: “Boshqaruv - bu tanlov, qaror qabul qilish va uning bajarilishini nazorat qilish jarayonidir” .

Rivojlangan davlatlardagi maktabgacha ta’limni boshqarish tizimlarining o‘ziga xos xususiyatlari turlicha bo‘lib quyidagilardan iborat:

1. Finlyandiya. Finlyandiya maktabgacha ta’limni boshqarishda o‘zining ijobiy yondoshuvi bilan tanilgan. Maktabgacha ta’lim mamlakatda davlat tomonidan moliyalashtiriladi, va bu ta’lim barcha bolalar uchun majburiy emas, lekin ko‘plab oilalar bu tizimdan foydalanadi. Maktabgacha ta’limni boshqarishdan mas’ul bo‘lgan asosiy idora - Finlyandiya Ta’lim va madaniyat idorasi (Finnish National Agency for Education). Ular ta’limning sifatini nazorat qilish, malakali pedagoglarni tayyorlash va rivojlantirishga alohida e’tibor qaratadi.

Finlyandiya tizimida o‘qituvchilarni tanlash va tayyorlash, shuningdek, o‘qituvchilarga nisbatan yuqori talablar mavjud. Ular bolalar bilan ishlashda o‘zini rivojlantiruvchi yondoshuvni qo‘llashadi, va yosh bolalar uchun o‘yin asosida ta’lim tizimi amal qiladi.

2. Shvetsiya. Shvetsiyada maktabgacha ta’limi davlat tomonidan moliyalashtiriladi va juda yuqori sifatga ega. Maktabgacha ta’limni boshqarish uchun mas’ul bo‘lgan asosiy tashkilotlar - Shvetsiya Ta’lim Vazirligi va Shvetsiya Ta’lim Departamenti. Ular mamlakatdagi barcha maktabgacha ta’lim muassasalarini nazorat qiladi va ta’limning sifatini oshirish uchun doimiy ravishda yangiliklar kiritib boradi.

Shvetsiyada maktabgacha ta’lim o‘ziga xos bo‘lib, bolalar o‘yin orqali ta’lim oladi, bunda o‘qituvchilar bola rivojlanishini har jihatdan kuzatib boradi va o‘rgatishning individual yondoshuvini qo‘llaydi. Ta’lim tizimida bolalar huquqlari, inkluzivlik va turli ijtimoiy guruhlarning ehtiyojlari e’tiborga olinadi.

3. Germaniya. Germaniyada maktabgacha ta'lim tizimi davlat va xususiy sektor o'rtasida taqsimlangan. Ta'limni boshqarish bo'yicha asosiy idora - Germaniya Ta'lim Vazirligi va har bir federatsiyaga tegishli ta'lim idoralari. Maktabgacha ta'limda davlatning roli katta, chunki ko'plab muassasalar davlat tomonidan moliyalashtiriladi va umumiy yondoshuvlar bo'yicha nazorat qilinadi.

Germaniyada maktabgacha ta'lim bolalarning erkin rivojlanishiga qaratilgan bo'lib, pedagoglar bolaning o'z qiziqishlari va ehtiyojlariga mos ravishda o'rgatishga harakat qilishadi. Ta'limning asosiy prinsiplaridan biri bolalar o'rtasida tenglikni ta'minlashdir.

4. Buyuk Britaniya. Buyuk Britaniyada maktabgacha ta'lim tizimi keng tarqalgan va katta ahamiyatga ega. Maktabgacha ta'limni boshqarish bo'yicha asosiy organ - Buyuk Britaniya Ta'lim Vazirligi. Tizimda ko'plab xususiy va davlat muassasalari mavjud bo'lib, ular orasida muvofiqlikni ta'minlash uchun Ofsted (Office for Standards in Education) tashkiloti mavjud. Bu tashkilot maktabgacha ta'limning sifatini nazorat qiladi.

Buyuk Britaniyada maktabgacha ta'lim bolalarga 5 yoshgacha bepul taqdim etiladi, va bu ta'limning asosiy yo'nalishi bolaning ijtimoiy va emotsional rivojlanishiga, shuningdek, nutq va tilni rivojlantirishga qaratilgan.

5. AQSh. AQShda maktabgacha ta'lim tizimi har bir shtatda boshqariladi, va har bir shtatning o'ziga xos qoidalari va tartiblari mavjud. Biroq, federal hukumat Head Start dasturi orqali kam ta'minlangan oilalarga maktabgacha ta'limni taklif etadi. Bu dasturni boshqaruvchi asosiy organ - AQSh Ta'lim Departamenti.

AQShda maktabgacha ta'lim tizimida ko'p hollarda xususiy sektor, xayriya tashkilotlari va davlat muassasalari birgalikda ishlaydi. O'qituvchilarni tayyorlashda pedagogik bilimlar bilan birga, bolalar bilan ishlashga doir malakalar ham rivojlantiriladi.

6. Avstraliya. Avstraliyada maktabgacha ta'limning boshqarilishi va sifatini ta'minlashda Avstraliya Ta'lim va Bolalar vazirligi asosiy rol o'ynaydi. Mamlakatda maktabgacha ta'limni boshqarish uchun ko'plab federal va shtat darajasida tashkilotlar

mavjud. Ta'lim tizimi inkluziv bo'lib, barcha bolalar uchun moslashtirilgan yondoshuvlar taklif etiladi.

Avstraliyaning maktabgacha ta'lim tizimida bolalar o'yin va ijodiy faoliyat orqali ta'lim olishadi, va ularning rivojlanishiga katta e'tibor qaratiladi. Tizimda o'qituvchilarning malakasi va professional rivojlanishi juda muhim hisoblanadi.

Demak, horijiy davlatlarda maktabgacha ta'limni boshqarish tizimi ko'plab o'xshashliklarga ega, lekin har bir mamlakat o'zining madaniyati, iqtisodiyoti va siyosatiga mos ravishda tizimni tashkil qiladi. Mamlakatlarning ko'pchiligida maktabgacha ta'lim davlat tomonidan moliyalashtiriladi, lekin boshqaruvning turlicha bo'lishi, pedagoglarning tayyorgarligi, bolalar bilan ishlashda individual yondoshuvning qo'llanilishi kabi jihatlar farq qiladi.

NATIJAR VA MUHOKAMA

Tajribalarga ko'ra ayni paytda O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tizimi uchun bir nechta davlatlarning ilg'or tajribalari qo'llanilmoqda, bu esa zamonaviy ta'lim tizimini rivojlantirishda muhim o'rin tutadi. Respublikamizda maktabgacha ta'limi bo'yicha qo'llanilayotgan **tajribalar** quyidagi davlatlarning tizimlariga asoslanadi:

1. Rossiya Federatsiyasi. Rossiyaning maktabgacha ta'lim tizimi O'zbekistonda o'rganilgan va ba'zi jihatlari tatbiq qilingan. Rossiyada maktabgacha ta'limni davlat tomonidan tashkil etish, unga kuchli nazorat o'rnatish va davlat standartlarini joriy etish tizimi mavjud. O'zbekistonda ham davlat tomonidan maktabgacha ta'limning sifatini nazorat qilish va universal standartlarni ishlab chiqish bo'yicha Rossiya tajribasidan foydalanilmoqda.

2. Finlyandiya. Finlyandiya maktabgacha ta'lim tizimi dunyoda eng ilg'or tizimlardan biri hisoblanadi. U yerda ta'lim jarayoni bolalar uchun o'yin, ijodkorlik va individual yondoshuvga asoslanadi. Finlyandiyada bolalarni maktabgacha ta'limda rivojlantirishda "O'yin orqali o'rganish" tamoyili qo'llaniladi. O'zbekistonda ham o'quv dasturlariga bunday pedagogik yondashuv joriy etilgan.

3. AQSh (Amerika QO'shma Shtatlari). AQShda maktabgacha ta'lim tizimi bo'yicha individual rivojlanish va qobiliyatlarni rivojlantirishga alohida e'tibor

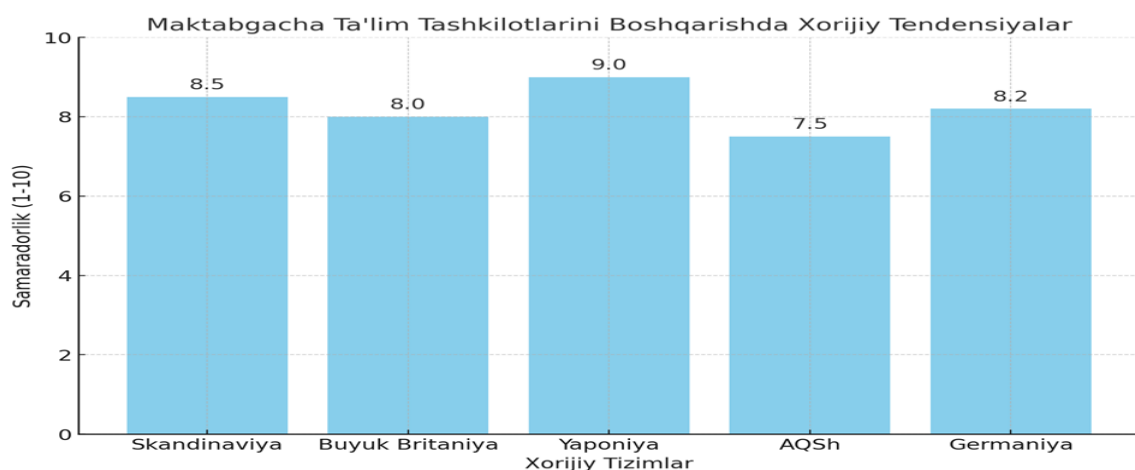
qaratiladi. Amerika tajribasi orqali, O'zbekistonda bolalarga erta yoshdan qo'llaniladigan psixologik va pedagogik metodlar va dasturlar tatbiq etilmoqda. AQSh tajribasidan, shuningdek, bolalarning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirish uchun o'yinlar va interaktiv mashg'ulotlar tashkil etish bo'yicha o'rgangan.

4. Germaniya. Germaniya maktabgacha ta'lim tizimi ham o'rganilgan. Bu tizimda maktabgacha ta'lim muassasalari bolalarga jamiyatda faol ishtirok etishga tayyorlashga katta e'tibor qaratadi. Germaniyada bolalar uchun turli pedagogik yondashuvlar mavjud, jumladan, o'yin orqali ta'lim, erkin harakat va mustaqillikka o'rgatish. O'zbekistonda ham bolalar uchun o'quv jarayonini yanada jonli va interaktiv qilish uchun bu tajriba joriy etilmoqda.

5. Yaponiya. Yaponiyada maktabgacha ta'lim bolalarga rasm, musiqa, tabiat bilan tanishtirish, va jismoniy faoliyatni rivojlantirishga asoslanadi. Yaponiyada bolalar bilan ishlashda oilaning roli ham katta bo'lib, oila va ta'lim muassasasi o'rtasida mustahkam hamkorlik mavjud. O'zbekistonda ham maktabgacha ta'lim tizimida ot-onalar bilan samarali hamkorlikni rivojlantirishga katta e'tibor qaratilmoqda.

Kuzatishlar va tadqiqotlarga ko'ra hozirgi kunda maktabgacha ta'lim tizimida, asosan, Rossiya, Finlyandiya, Koreya, AQSH, Germaniya va Yaponiya kabi davlatlarning eng ilg'or tajribalari qo'llanilmoqda. Bu tizim bolalarning rivojlanishiga, ijtimoiylashuviga va umumiy ta'lim sifatiga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Quyidagi diagrammada, maktabgacha ta'limni boshqarishdagi xorijiy tendensiyalar va ularning tajriba sinovlari bo'yicha qiyosiy tahlil ko'rsatilgan. Diagramma horijiy davlatlarning boshqaruv tizimlari va uslublarini taqqoslashga yordam beradi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, yuqoridagi diagramma maktabgacha ta'lim tashkilotlarini boshqarishda xorijiy tendensiyalar bo'yicha samaradorlikni ko'rsatadi. Har bir davlat uchun (Skandinaviya, Buyuk Britaniya, Yaponiya, AQSh, Germaniya) samaradorlik darajasi 1 dan 10 gacha baholangan va diagrammada bu ko'rsatkichlar vizual tarzda ifodalangan. Bu diagramma yordamida, turli davlatlarning maktabgacha ta'limni boshqarishdagi asosiy farqlari va o'xshashliklarni ko'rish mumkin. Har bir tizimning o'ziga xos xususiyatlari va samaradorligi mavjud, lekin umumiy maqsad – bolalar uchun sifatli ta'limni ta'minlash va ularning to'liq rivojlanishini qo'llab-quvvatlash.

ADABIYOTLAR:

1. F.M.Yuldosheva. “Xorijda maktabgacha ta'lim”. Ma'ruzalar matni, Termiz, 2018, 7 bet.
2. Grosheva I.B, Djanpeisova G.E, Mikailova U.T, Ismailova M.A, Kenjabayeva D.A, Gulyamova N.B, Miftayeva N.A “O'yin orqali ta'lim olish”. Toshkent – 2020, 20 bet.
3. Qodirova F., Jo'rayeva N. Maktabgacha ta'limga zamonaviy yondashuvlar. – Toshkent, 2018 y. 57 b.
4. Urinova F. U. Steam implementation in the organization of activities of the development centers in preschool education //European Journal of Pedagogical Initiatives and Educational Practices. – 2024. – T. 2. – №. 5. – C. 45-49.
5. O'ljayevna O. F. Et al. Maktabgacha ta'lim tashkiloti boshqaruvining o'ziga xos xususiyatlari //Pedagog. – 2024. – T. 7. – №. 5. – C. 827-831.
6. Oljayevna O. F. Et al. Tarbiyachi pedagoglarda ijodkorlik sifatlarini rivojlantirish //Samarali ta'lim va barqaror innovatsiyalar jurnali. – 2024. – T. 2. – №. 4. – C. 410-415.
7. Oljayevna O. F. Et al. Bolalarda intellektual qobiliyatni rivojlantirish xususiyatlari //Samarali ta'lim va barqaror innovatsiyalar jurnali. – 2024. – T. 2. – №. 4. – C. 404-409.
8. <https://rosopeka.ru/articles/2955/87046/>.